

INCIPIT
PROLOGUS ANASTASII S. R. E. BIBLIOTHECARIJ
IN PASSIONEM SANCTORUM M CCCC LXXX MARTYRUM.

(Apud Bolland., 22 Junii.)

PETRO egregio episcopo sanctæ Gavianensis Ecclesiæ, ANASTASII summæ et apostolicæ Ecclesiæ bibliothecarius, apostolicam salutem.

Post translata a me ad petitionem sanctitatis tuæ passionem præcipui doctoris et martyris Petri, Alexandrinæ urbis episcopi, mihi præcipere voluisti, quod passionem sanctorum mille quadringentorum octoginta martyrum apud Græcos habitam Latino traderem eloquio. Quod, considerata imperitia scientiæ meæ, primum quidem hoc aggredi non præsumpsi: deinde vero, paternitati tuæ inobediens apparere refugiens, parui, et, quod jussisti, cœlitus adju-

tus explevi, malens penes doctos de inscientia reprehendi, quam apud paternitatem tuam pro inobedientia culpabilis exhiberi: præsertim, cum sanctitas tua in amore martyrum flagrans, non rusticitatem, qua et apostolus ante vocationem non caruisse manifestum est, sed triumphos eorum, qui ex ipsa minus urbana peritia utrumque sciri possunt, attendat, et ad venerationem multorum enucleatos habere desideret. Bene valens diutius in Domino paternitas tua pro nobis orare dignetur!

Sume, Pater placidus, multorum gesta piorum. Rusticus est sermo, calamus quem vertit Achivo.

ANNO DOMINI D CCC XC.

ERCHEMBERTUS

CASSINENSIS MONACHUS.

NOTITIA HISTORICA IN ERCHEMBERTUM.

(Apud Pertz, Monum. hist. Germ.)

Erchembertus, natione Langobardus, ut Leo Ostiensis (a) refert, patre Adelgario, Pilano castro comitatibus Teanensis, ut videtur, oriundus (b), x Kalendas Septembris anno 881, ibi a Pandonulfo ejusque sociis Neapolitibus captus et omnibus bonis a pueritia acquisitis exutus, atque, ut ipse scribit, pedester ante eorum capita usque ad urbem Capuanam exsul evectus est. Deinde Capuæ commoratus et sancti Benedicti regulam professus (c), in itinere (d) a Monte Cassino Capuam iterum a Græcis captus et cum sociis, quos inter præceptorem commemorat, male habitus; deinde vero per Neapolim Capuam reversus ibique cellæ cuidam sancti Benedicti præpositus est. Anno sequenti, cum Atenolfus possessiones sancti Benedicti infra urbem Capuanam sitas fratribus exsulantibus auferri præcepisset, ab Angelario abbate Cassinensi et episcopo Romam ad Stephanum V papam missus est, a quo benedictionem fratribus privilegium cœnobii sui et litteras ad Atenolfum exhortatorias attulit. Quibus monasterio possessiones reddi impetravit, sed iram Atenolfi incurrit atque cella ab abbate tradita vi privatus est (e). Licet autem nec alia Atenolfi facta approbaret, sed dominandi habendique cupiditatem et severum ejus in filios sancti Benedicti imperium abhorreret, tantus tamen patriæ et gentis amor Erchembertum tenuit, ut victoriam ad sanctum Cartium ab Atenolfo

de Græcis reportatam, qua Bardorum imperium stabilitum est, celebrandam sibi sumeret. Amicis igitur flagrantibus, ut historiam Langobardorum in ducatu Beneventano degentium inde ab ortu præcipueque a tempore Adelgisi principis conderet, opus aggressus est, et non solum, ut modeste præfatur (f), Marcum et Lucam evangelistas imitatus, magis quæ auditu percepit, quam quæ ipse vidit, sed tempus etiam suum descripsit (g). Fecit id posteritatis ad exemplum, et ex opere ipso virum justum piisque patriæ amantissimum, miserias ejus dissidio principum ortas ex intimo corde lugentem, tum gloriæ ejus pacis et securitatis studiosissimum agnoscat (h). Substitit in historia anni 889; fortasse morte præventus, cum se res Widonis et Berengarii additarum in fine operis promisisset (i).

Liber a compluribus sæculorum x, xi et xii ineuntis scriptoribus in subsidium vocatus, in uno tantum codice Salerni circa annum 1500 exarato, ad nostra usque tempora devenit. Asservatur iste (l) in bibliotheca Vaticana n. 5001 signatus, et verus omnium tam codicum recentiorum quales Romæ et in inferiori Italia exstant, quam editionum fons agnoscitur. Nam antequam Romam afferretur, anno 1560 a Marino Freccia exceptus est, cujus deinde exemplar complures viri litterati exscripserunt (j). Est membranaceus in 4°, littera Langobardica exaratus,

(a) Lib. 1, 47.

(b) C. 44.

(c) C. 61.

(d) C. 69.

(e) C. 1, 22.

(f) Cf. c. 21, 31 et secundam historiæ partem.

(g) C. 1.

(h) C. 74.

(i) C. 82.

(j) Vide Peregrini præfationem ad Erchembertum.

sed radendo corrigendoque, Freccia ut videtur manu, certe sæculo XVI ita fœditus, ut legendi discernendique magnam mihi interdum difficultatem objiceret. Quare haud raro scriptoris (a) et correctoris 2) manus distingui eo magis necesse fuit, quod hæc in editiones anteriores omnes derivata sit. Sed prima etiam manus tam scribendorum vocabulorum quam textus ipsius ratione a vera lectione, qualem ex prioribus capitibus et locis ex Erchemberto derivatis divinari licet, tantum recedit, ut reliquis præterea subsidiis uti oportuerit. Adhibuimus igitur: 3) Chronicon Salernitanum, quod in eodem codice existat, sed eodem modo depravatum est. 4) Leonis Ostiensis librum 1, cujus capitibus 9-47, nostri capita 2, 3, 9, 11, 14, 16, 17, 19, 20, 23, 29, 33, 35, 37, 39, 44, 46-48, 61, 65, 66, 69 excerpta habentur. 5) Joannis Chronicon sancti Vincentii ad Vulturum, unde antiqua capitum 4, 20, 29, 32-36, 38, 39 lectio haud raro agnoscitur.

Quibus inter se collatis, cum scribendi rationem, qualem in codice Vaticano sæculi XIII exeuntis offendimus, a sermone chronicorum antiquiorum Cassinensium præcipue in usu litteræ c, quæ tunc loco

(a) *Codex sæpius scribit* Racchis (Ratchis), gencium, conticum (contiguum), corruetum (corruptum), dissencio (disseasio), scitus (situs), absente (absente), prociantu (procinciu), selus (scelus), silicet, defuato, cunti; *litteram h interdum omittit* in aut (haud), yems, ystoria, ausi (hausi), alius, exalaverat, veatur (velatur), traens (trahens), *scribit* in arena, kac (ac), habiit, habeuntibus, hedilicare, his (is), kovile, honestatus; ubi et nos id servavimus. *Præterea b et v commutantur* in valbus (balbus), Vari

t, g, p, s, tum plane superflua ponitur aut omittitur, recedere vidissem, in ea re codicis auctoritatem relinquendam esse censi, reliquis quam fideliter fieri poterat servatis.

Editiones anteriores, ope apographorum codicis Vaticani institutæ, hæc fuerunt: A) Carraccioli inter antiquos chronologos quatuor Neapoli an. 1626 a Muratorio SS. V. p. 15 repetita; B) Camilli Peregrini, ope lectionum nonnullarum codicis Vaticani ab Holstenio subministratarum correctæ, in Historia principum Langobardorum, Neapoli 1643, tom. I; unde a Burmanno in Thesuro IX, P. I, Eccardo SS. I. 40, Muratorio SS. II. 237, et Pratiilo I. 46 sqq., iterum expressa atque in SS. Gallicis Bouqueti tom. V, 324, VI, 203, VII, 155, excerpta est.

Adnotationes editorum anteriorum, præcipue Pratiilli, paucas tantum servandas duximus. Excerpta ex Gestis Romanorum pontificum de regibus Liutprando, Hilprando, Ratchiso, Aistulfo et Desiderio, auctoritate capituli Erchemperti perperam invocata, eidem ab editoribus nonnullis tributa, Pauli Diaconi Historiæ Langobardorum subjicienda statuimus.

(Bari), velvis (belvis), improstas, præcimo, dassis (vassis) fribolum, b et g in Liguria (Liburia, b et s in assumitur (absunitur); d *omittitur* in animaverat, aiuvandum quemamodum; *commutantur* s et x in extremitas, iusta, iuxit (iussit) ezitare (hæsitare); ph (f) et v in Vari (Phari); o et a in Longobardi, i et e in declavis et congemescit; i et g in agebat (aiebat), gurgium; u et o in commatio; u *omittitur* in Augustus. *Scribitur etiam semel* frebis pro febris. Sed omnia ea haud constanter.

ERCHEMBERTI HISTORIA LANGOBARDORUM.

a. Langobardorum 1 seriem, egressum situmque regni, hoc est originem eorum, vel quomodo de Scandania insula egressi ad Pannoniam, iterum a Pannonia Italiam transmigraverint regnumque susceperint, Paulus, vir valde peritus, compendiosa licet brevitate set prudenti composuit ratione, extendens nichilominus a Gammara et duobus liberis ejus hystoriam Ratchis pene usque regnum. In his autem non frustra exclusit ætas loquendi 2, quoniam in eis Langobardorum desiit regnum; mos etenim hystorographi doctoris est, maxime de sua stirpe disputantis, ea tantummodo retexere quæ ad laudis cumulum pertinere noscuntur. Ultimo autem compulsus 3 a compluribus ego Erchempert quasi

ab b ortu 4 præcipuoque ab Adelgiso 5, insigni sagacique viro, hystoriam condere Langobardorum Beneventum degentium, de quibus quia his diebus nil dignum ac laudabile reperitur quod veraci valeat stilo exarari, idcirco non regnum 6 eorum, set excidium, non felicitatem, set miseriam, non triumphum 7, set perniciem, non quemadmodum profecerint, set qualiter defecerint 8, non quomodo alios superaverint, set quomodo superati ab aliis ac devicti fuerint, ex intimo corde duceas æta suspiria, ad posteritatis exemplum succincto licet et inerti prosequar calamo 9. Hac quoque flagitatione devictus, non tantum ea quæ oculis, set magis quæ auribus 10 hausi, narrare me fateor, imitans ex parte daun-

VARIE LECTIONES.

1 Longobardorum plerumque codex. 2 add. sup. 2 3 abort :: c. abortivus A. ab ortu B. 4 Algelgiso c. 5 regen:um c. 6 triumphum cod. 7 deseriat cod. 8 calamo cod. 9 auribus corr. auribus c.

NOTÆ.

1 Id est, non sine causa ætas provector Paulum a finienda Historia prohibuit.

2 Sequentia interpretes vexarunt. Peregrinus et Pratiillo intelligunt, Erchembertum ab Algelgiso Langobardo, quem eumdem fortasse qui cap. 68 occurrit fuisse credunt, excitatum hystoriam scripsisse; sed tunc quid voces quasi ab ortu significant

PATROL. CXXIX.

haud video. Igitur alia ratione explicanda sunt; Erchembertus dicit se a compluribus compulsus esse, ut Historiam Langobardorum in ducatu Beneventi degentium inde ab ortu principatus, præcipuoque ab Adelgiso principe, scriberet. Quod ita esse, opus ipsum indicat; incipit enim ab Arichis duce et inde ab Adelgiso ampliori sermone procedit.

24